

**Rotraud Coriand
& Ralf Koerrenz**

Johann Friedrich Herbart

**Einführung mit
zentralen Texten**

Paderborn, Ferdinand Schöningh, 2018

(Coriand, Rotraud & Koerrenz, Ralf. 2018.
Johann Friedrich Herbart: Uvod u središnje
tekstove. Paderborn. Schöningh.)

Prof. dr. sc. Rotraud Coriand znanstvenica je i profesorica na Sveučilištu u Duisburgu. Predaje odgojnu znanost i opću didaktiku. Prof. dr. sc. Ralf Koerrenz predaje povijesnu pedagogiju i globalno obrazovanje na Sveučilištu Friedrich-Schiller u Jeni.

Na omotu knjige piše da je Johann Friedrich Herbart odredio razumijevanje teorije i prakse u pedagogiji. Ova knjiga za studente (i nastavnike) nudi ključne Herbartove tekstove s uvodnim komentarima i biografsku skicu Herbartovoga života i rada. Johann Friedrich Herbart (rođen 1776. u Oldenburgu, umro 1841. godine u Göttingenu) pripada najutjecajnijim pedagogima novoga vremena. On je poznat kao filozof i kao psiholog. Recepcija njegovoga rada leži ponajprije u području razvoja škole i nastave, kao i izgradnji pedagoške teorije. Njegova suvremena relevantnost leži u činjenici da se na njegovim tekstovima mogu studirati temelji pedagoškoga mišljenja i djelovanja uopće.

U predgovoru autori ističu kako o značenju i utjecaju Johanna Fridericha Herbarta ne mogu postojati dva mišljenja. Neosporna je činjenica da je Herbart otvorio temeljni, i do danas najvažniji, pristup razumijevanju pedagogije kao znanosti i akademske discipline. Njegova promišljanja o odgoju, nastavi (i didaktici), pedagoškom savjetovanju i pedagoškoj etici su temeljna za sva određenja „pedagoškog“ – slagali se mi s njim ili ne. Autori naglašavaju posebno tri Herbartova doprinosa. Prvo, profesionalizacija pedagogije kao znanstvene discipline uopće i školske didaktike kao

reflektirajuće prakse nezamisliva je bez rasprava s Herbartovim djelima. Drugo, u djelu najpoznatijega američkog filozofa i pedagoga Johna Deweyja prisutan je utjecaj Herbarta (npr. stupnjevi nastave, „pedagoški takt“). Treće, procesi recepcije Herbartovoga djela nisu samo vidljivi u Europi, nego i na Dalekom istoku (npr. Japanu).

I ovdje i danas (podvlače autori) značajno je i važno proučavati Herbartova djela. Zbog toga su se autori ove knjige odlučili za ponovna izdanja (izvoda iz ključnih njegovih djela za studente i profesore. To je i povod našem prikazu ove jedinstvene i važne knjige za naše studente pedagogije i njihove profesore. U ovoj knjizi nalazimo odgovore na mnoga pitanja, npr.: Kako tumačimo pedagošku zbilju (kako joj prilazimo)?, Što se razumijeva pod odgojem i nastavom?, Čime je određena unutarnja logika didaktike i učenja (posebno odnos interesa i učenja)?, Kako se pedagoško djelovanje i etičko mišljenje odnose jedno prema drugome? Osim toga, kod Herbarta možemo proučavati njegov kritički odnos prema školi kao instituciji, kao i utemeljenje pedagogije iz perspektive onoga koji uči (djeteta, mladih i odraslih). Ova dva čimbenika pokazuju koliko su (ne samo kod nas) predrasude vezane za Herbartu ukorijenjene u svijesti pedagoga i koliko se on neopravdano veže za tzv. „staru školu“. Razlog se krije u poistovjećivanju Herbarta s njegovim nasljednicima (tzv. herbartovcima) i u neprevođenju Herbartovih djela. Ovom knjigom ta se nepravda ispravlja (bar za studente i profesore zemalja njemačkoga govornog područja). Studiranjem ove knjige pokazalo bi se koliko je Herbartova pedagoška misao potrebna pedagogiji i našem školstvu i danas, istina, s 200 godina zakašnjenja (kada bi se prevela na hrvatski jezik, za što se zalažemo).

Herbartu i njegovim djelima može se pristupiti na različite načine. Rotoraud Coriand i Ralf Koerrenz u predgovoru i u autorskim komentarima vezanim za svako poglavlje objašnjavaju kriterije kojima su se rukovodili u odabiru Herbartovih djela prezentiranih u ovoj knjizi. U tome vidimo posebnu vrijednost knjige.

Knjiga je podijeljena u više poglavlja. Svako je poglavlje praćeno komentarima autora knjige o kontekstima nastajanja i važnosti pojedinih (izvoda) tekstova sabranih u ovoj knjizi. Autori posebno naglašavaju kako su putem odabira određenih spisa htjeli pokazati kako su Herbartova djela teorijski utemeljena i praktično orijentirana.

U prvom poglavlju (*Uvod*) pod naslovom *Johann Friedrich Herbart i utemeljenje pedagogije – biografska skica* (str. 13–42), autori kao ideju vodilju (ne samo za ovo poglavlje) biraju Herbartovo promišljanje o čovjeku kao o onome koji uči. U središtu Herbartovog promišljanja stoji pedagogija – kao individualno odgovorno i oblikovno praćenje životopisa djece i mladih. Herbart razvija teorijsku misao o čovjeku i njegovom svijetu polazeći od pitanja oblikovanja učenja iz pedagozijske perspektive. Njegova filozofija i njegova psihologija temelje se na pedagogiji, a ne obrnuto. Herbart ne nastoji filozofska učenja transportirati u pedagogiju, nego upravo obrnuto.

Svojim životom i djelima Herbart pokazuje kako je čovjekovo učenje samo smislen, održiv i sadržajan temelj cjelokupnoga filozofiranja. Otuda ne iznenađuje da autori ove studije kao pristup Herbartovoj pedagogiji biraju njegov životopis.

Drugo poglavlje (str. 63–164) sadrži Herbartovo izvješće o njegovim iskustvima kao obiteljskog učitelja i spis o odnosu škole i života (ovaj bi dio bio jako poučan za voditelje aktualne reforme školstva u nas pod naslovom *Škola za život*). Najveći dio ovog opsežnog poglavlja čine izvodi iz Herbartove *Opće pedagogije izvedene iz svrhe odgoja*, pod naslovom *Pedagoški razvitak – općenitost odgoja*. U njoj Herbart iznosi svoja temeljna stajališta o pedagogiji kao znanosti i njezinom značaju za odgojitelje. *Opća pedagogija izvedena iz svrhe odgoja* nije samo orijentir za pedagoge znanstvenike, nego i za početnike praktičare. Iskustveno stečeni obzor početnika treba prema Herbartu biti i znanstveno-teorijski zasnovan. Zbog toga je Herbart od odgojitelja zahtijevao znanost i snagu misli. Po Herbartu je potrebno znati što se hoće kad se odgoj započinje. Ono što je odgojitelju važno mora mu biti jasno kao zemljovid. Njegova *Opća pedagogija* jedan je takav zemljovid. On ga ne shvaća kao krutu shemu, nego kao osnovicu za obrazovanje pedagoškoga načina mišljenja, koji mora biti dopunjen obrazovanim načinom promatranja odgojitelja i kultiviranjem pedagoškoga takta kao krune pedagoškog umijeća. Herbart ukazuje u svojoj *Općoj pedagogiji izvedenoj iz svrhe odgoja* na važnost kultiviranja svojih domaćih (izvornih) pedagoških pojmova i izgradnju vlastitoga istraživačkog kruga (to jest vlastite teorijske i istraživačke perspektive), kako se njome ne bi vladalo kao udaljenom provincijom s tuđeg područja (ponajprije filozofije, sociologije i psihologije). Na ovaj se način pedagogija može jasno razgraničiti od drugih znanosti, ali i stupiti u plodotvorne (interdisciplinarne i transdisciplinarne) odnose s drugim znanostima.

Treće poglavlje (str. 165–206) pod naslovom *Pedagoški okviri* obuhvaća izvode iz nekoliko značajnih pedagoških Herbartovih djela, kao što su: *Estetsko prikazivanje svijeta*, *Pestalozzijeva zamisao o abecedi zornosti*, *Govor pri otvaranju predavanja iz pedagogije* i *Obris pedagoških predavanja*, koji stoje u posebno uskoj vezi s njegovim glavnim djelom *Općom pedagogijom izvedenoj iz svrhe odgoja*. Izvođenje pedagogije iz njezine svrhe ključni je zadatak koji je sebi postavio Herbart. Prva dva teksta omogućavaju etički pristup Herbartovom djelu, koji je moralnost stavio na najviše mjesto svog pristupa. U trećem dijelu ovoga poglavlja riječ je o odnosu teorije i prakse u pedagogiji, odnosno o tome je li moguća priprema za umijeće ili umjetnost (praktičnog) odgajanja putem znanosti. Herbart u ovom spisu ukazuje i na granice teorije u pedagoškom radu. Jaz između teorije i prakse u pedagoškom se radu, prema Herbartu, može premostiti uz pomoć „pedagoškoga takta“. *Obris predavanja iz pedagogije* (u dva izdanja) predstavlja skraćenu verziju *Opće pedagogije izvedene iz svrhe odgoja*. Ovaj je spis poznat po tri ključna Herbartova pojma: uprav-

ljanje, nastava i pedagoško savjetovanje, kao i po općoj pedagogiji prema uzrastima djece i mladih te posebno dijelu u kojem se razmatraju predmeti ponaosob, pogreške odgojenika i odnos odgojitelja prema tim pogreškama, kao i o kućnom odgoju i o školama.

Četvrto poglavlje (str. 207–266) nosi naslov *Pedagoške konkretizacije radi tumačenja konteksta učenja*. Poglavlje sadrži slijedeće spise: *O odgoju uz sudjelovanje javnosti*, *Pedagoška ekspertiza o školskim razredima* i *O uspostavi novog pedagoškog seminara*.

Dvije su najvažnije institucije u životu djece i mladih: obitelj i škola. Otuda je značajno i napeto pitanje kako izgleda objektivan i profesionalan pogled na ove institucije. Budući da su tzv. „herbartovci“ Herbartovo pedagoško shvaćanje neopravdano reducirali na školsku didaktiku, očekivalo bi se da je Herbart imao sasvim pozitivan odnos prema školi. Naprotiv, Herbart se u svojim spisima kritički odnosio prema školi i bio svjestan ograničenja škole kao odgojne institucije. U drugom tekstu (*O odgoju uz sudjelovanje javnosti*) Herbart razmatra društvenu funkciju škole – reprodukcija društva. Ova funkcija nije po Herbartu pedagoški pristup školi. Skepsu prema školi Herbart proširuje u drugom tekstu. On se u njemu zalaže za ukidanje razreda u korist tečajeva. Herbart nije bio samo protiv unutarnje organizacije škole, nego i protiv njezine društvene funkcije koja stoji nasuprot razvojnih prava i razvojnih potreba djece. Pojam *interes* predstavlja Herbartovu poziciju, odnosno perspektivu učenja, iz koje prisvajanje djece i mladih onoga što im se posreduje („stvari“, predmeti“) ima smisla i cilj samo ako rezultira ravnomjernim višestranim razvojem interesa kod djece i mladih. Profesionalnost budućih nastavnika treba počivati na obrazovanju pedagoškoga načina mišljenja i djelovanja, što je trebala omogućiti **uspostava** posebnoga seminara za praktično osposobljavanje budućih nastavnika.

Peto poglavlje (str. 267–272) sadrži dva dijela: *Pedagoška recepcija – opći učinci* i *Statut Društva za znanstvenu pedagogiju* (koji je značajan za povijest pedagogije).

Knjigu zaokružuju Biografski podaci o Johannu Friedrichu Herbartu, popis njegovih (prvi put) objavljenih radova i odabir značajnih spisa iz (primarne i sekundarne) bibliografije.

*Dr. sc. Marko Palekčić,
umirovljeni redoviti profesor u trajnom zvanju
na Filozofskom fakultetu u Zagrebu*